

ध

धकारः तवर्गोऽयः पञ्चमः व्यञ्जनवर्णभेदः । तस्योच्चारणस्थानं दन्त-
मूलं "दन्त्या लतुलसाः स्मृताः" इति तवर्गस्य दन्त्यत्वोक्तिः
दन्तमूलपरत्वेन, अन्यथा भग्नदन्तस्य तवर्गोच्चारणात्प-
पत्तेः । व्यञ्जनवर्णत्वाद्दर्शनात्त्वम् तस्य । तस्योच्चारणे
आभ्यन्तरप्रयत्नः स्पृष्टता जिह्वाग्रेण दन्तमूलस्य सम्यक्-
स्पर्शेन तस्योच्चारणात् तथात्वम् । बाह्यप्रयत्नाच्च संवार-
नाद्विषा महाप्राणश्च, सि० कौ० मूलं दृश्यम् । अस्य
वाचकशब्दा वर्णाभिधानतन्त्रोक्ता यथा, "धो धनार्थो
रुचिः स्थाणुः सात्वतो योगिनीप्रियः । मीनेशः
शङ्खिनी तोयं नागेशो विश्वपावनी । धिप्रणा धारणा
चिन्ता नेत्रयुग्मं प्रियो मतिः । पीतवासास्तवर्णा च
धात्री धर्मः स्रजङ्गमः । सन्दर्शो मोहनो लज्जा वज्र-
तण्डः सुकम्बरा । वामपादाङ्गुलीमूलं व्योम सुर-
पुरं भवः । स्वर्गात्मा दीर्घजङ्घा च धनेशो धनसञ्चयः"
अस्य मातृकान्यासे वामपादाङ्गुलिमूले न्यास्यता ।
अस्याधिष्ठातृदेवताया ध्येयरूपम् । "ब्रह्मजं मेघवर्णाञ्च
रक्ताम्बरधरां पराम् । वरदां शोभनां रम्यां चतुर्वर्ग-
प्रदायिनीम् । एवं ध्यात्वा धकारन्तु तन्मन्त्रं दशधा
जपेत्" अस्य स्वरूपम् । "धकारं परमेशानि ! कुण्डली
भोजरूपिणी । आत्मादितत्त्वसंयुक्ता पञ्चदेवमयं
सदा । पञ्चप्राणमयं देवि ! विचिकीर्षितं सदा ।
त्रिविन्दुसहितं वर्णं धकारं यदि भावयेत् । पीत-
विद्युक्ताकारं चतुर्वर्गप्रदायकम्" कामधेनु० । अस्य
फाव्यादौ प्रथमन्यासफलं ह० र० टीकायास्तत्तं यथा
"दोधः सौख्यं मृदं नः" ।

ध पु० दधाति धा-ड । १धर्मे २कुबेरे ३रक्ताणि च । ४धने
न० मेदि० । ५धकारवर्णे "धो धनार्थो रुचिः स्थाणुः"
वर्णाभिधानम् ।

धक्क नाशने चुरा० उभ० सक० सेट् । धकयति-ते अदधक्यत्-त ।
धट पु० धन-शब्दे "डं धि घः" पा० नस्य टः । १तुलायाम्
उन्मानार्थं मानदण्डभेदे व्यसरः । तदुपलक्षिते २तुलाराशौ
"सिंहो वृषश्च मेघश्च कन्या धन्वी धटो घटः । चक्रादीनां
त्रिकोणानि गूढानि राशयः क्रमात्" ज्यो० त० ।
३परीक्षाभेदे तद्विज्ञातिः पितामहेन दर्शिता यथा
धकाराङ्गसंक्षिप्तं टकारात् कुटिलं नरम् । धृतं धारयते
यस्मात् धटस्तेनाभिधीयते । तुलाशब्दे ११११ पृष्ठादौ

दृश्यम् । "धटोऽस्मिन् दृक्ञ्चैव विघ्नं कोशस्तु पञ्चमः ।
भ्रन्तु तण्डुलाः प्रोक्ताः सप्तमं तप्तमाचकम् । अष्टमं
फालमिच्छुक्तं नवमं धर्मजं तथा । दिव्यान्वेतानि
सर्वाणि निर्दिष्टानि स्वयम्भुवेति" वृहस्पतिः । परी-
क्षायां नक्षत्रादिपरीक्षाशब्दे दृश्यम् । धटपरीक्षायां
कालविशेषनिघेधौ "तुला स्यात् सर्वकालिकी" इति
"वाते वाति विवर्जयेत्" च पितामहेनोक्तौ ।

धटक पु० "तुल्या यवाभ्यां कथितात् तुल्ला वल्लस्तिगुञ्जी धरणं
च तेऽष्टौ । गद्यानकसादुद्वयमिन्द्रतुल्यैवेक्ष्यै स्तथैवो धटकः
प्रदिष्टः" लीला० उक्ते हाचत्वारिंशदुगुञ्जापरिमाणे

धटककीट पु० इत० । तुलायाः शिक्याधारे ईषदुष्टके कर्कट-
शृङ्गनिभे आयसकीलकभेदे दिव्यत० रघु० । "कलच्छेदे
तुलाभङ्गे धटककीटयोस्तथा" वृहस्पतिः ।

धटिका स्त्री "द्व्यक्षेन्दुसंख्येधटकैस्तु सेरस्तैः पञ्चभिः स्वाहु-
धटिका च ताभिः" लीला० उक्ते पञ्चसेरात्मके (धाडा
पशरी) इति प्रसिद्धे परिमाणे । धटी स्वार्थे क ।
१चीरवस्त्रे २कौपीने (धडा) ।

धटी स्त्री धन० रवे अच् नस्य टः गौरा० ङीष् । १कौपीने
२चीरवस्त्रे मेदि० गर्भाधानोत्तरं स्थिते देये श्वस्त्रभेदे
तद्धारणे नक्षत्रादि यथा "मूलश्रवणशस्त्रेषु पुष्यदि-
त्योत्तराणु च । मृगपौष्णे धटी देया सौम्यवारे शुभे
तिथौ" ज्यो० सा० ।

धटिन् त्रि० धटोऽस्यस्य इति । १तुलाधारके २तुलाराशौ
३शिवे च पु० "चण्डोऽचण्डो धटो चण्डो चरुचेखी मिली-
मिली" भा० शा० २८६ व्य० । नीलकण्ठेन तु घटीति तत्र
पठित्वा व्याख्यातम् "घटयति कर्मफलैर्विजयति नरा-
निति घटी इति" मुद्रादीपात् घटीत्यपपाठः । [दधाण ।

धण शब्दे स्वा० प० अक० सेट् । धणति अधाणीत् अधणीत् ।

धत्तूर ड० धर्वाति धातुन् धा-जरृ प्रथो० । धुत्तूरे । हेमच०
धन धान्योत्पादने जुहो० पर० सेट् । दधन्ति अधानीत्
अधनीत् दधान । गृहीतकर्मकत्वात् अकर्मकत्वम् । तेन
दधन्ति भूमिः धान्यवृत्पात्यतीत्यर्थः, त्रैदिकोऽयम् ।

धन शब्दे स्वा० पर० अक० सेट् । धनति अधानीत् अधनीत् ।

धन न० धन-अच् । १गोधने श्वित्ते च मेदि० । २स्नेहपात्रे
शङ्कर० ३धनिष्ठानक्षत्रे ज्योतिषम् । अर्थशब्दे १६७ पृ०
धनभेदादिकसत्तं विशेषस्तु कथितं शुद्धित० उक्तौ यथा
"धनं तु त्रिविधं ज्ञेयं शुद्धं श्वलमेव च । लणञ्च तस्य
विज्ञेयो विभागः सप्तधा पृथक् । क्रमायातं प्रीतिदायं